

PENGARUH FAKTOR-FAKTOR DEMOGRAFI TERHADAP BUDAYA NIAGA USAHAWAN BUMIPUTERA MUSLIM

Buerah Tunggak

Hussin Salamon

*Fakulti Tamadun Islam, Universiti Teknologi
Malaysia, Skudai*

Baharin Abu

*Fakulti Pendidikan, UTM
buerah@utm.my*

ABSTRAK

Unsur-unsur budaya niaga seperti sikap keusahawanan, kemahiran menguruskan perniagaan dan pengaruh program pendidikan dan latihan keusahawanan mempengaruhi usaha-usaha pembentukan dan pembangunan usahawan Bumiputera dalam bidang ekonomi dan perniagaan (Abdul Aziz Mahmud, 1977; Mohd Amir Sharifuddin, 1983; Humam Mohammad, 1988; Wan Liz Ozman, 2000; Buerah Tunggak, 2007). Kegagalan dalam tiga aspek ini telah menghalang daya tahan dan daya saing usahawan bumiputera berbanding usahawan bangsa lain atau asing. Faktor-faktor demografi usahawan seperti tahap pendidikan formal, pengalaman berniaga dan kekerapan menghadiri program pendidikan dan latihan keusahawanan merupakan antara faktor-faktor penting yang mempengaruhi budaya niaga usahawan bumiputera. Oleh itu, penulisan ini menjelaskan pengaruh faktor-faktor demografi terhadap budaya niaga usahawan Bumiputera Muslim dalam kategori Perusahaan Kecil dan Sederhana (PKS). Data kajian diperolehi melalui soal selidik terhadap usahawan Bumiputera PKS yang menerima pembiayaan MARA di negeri Johor. Selain daripada itu, data kajian juga diperolehi melalui temu bual dengan usahawan penerima pembiayaan MARA, usahawan bukan penerima pembiayaan MARA serta pegawai MARA. Dapatan kajian menunjukkan bahawa faktor-faktor demografi usahawan mempunyai hubungan yang signifikan dalam mempengaruhi budaya niaga usahawan bumiputera Muslim.

Kata kunci: Budaya niaga, Usahawan bumiputera; Program pendidikan dan latihan keusahawanan; Nilai dan etika Islam

ABSTRACT

Business cultural elements such as attitudes towards entrepreneurship, business management skills and the influence of entrepreneurship education and training programs affect the efforts formation and development of Bumiputera entrepreneurs in the field of economics and business (Abdul Aziz Mahmud, 1977; Mohd Amir Sharifuddin, 1983; Humam Mohammad, 1988; Wan Liz Ozman, 2000; Buerah Tunggak, 2007). Failure in three aspects have prevented the resilience and competitiveness of Bumiputera entrepreneurs from other nations or foreign entrepreneurs. Business demographic factors such as level of formal education, business experience and frequency of attending education and entrepreneurship training programs are among the important factors that influence the business culture lamented. Therefore, this paper describes the influence of demographic factors on culture are Muslim Bumiputera entrepreneurs in the category Small and Medium Enterprises (SMEs). Research data obtained through surveys of the SME entrepreneurs to receive financing Mara in Johor. In addition, the research data obtained through interviews with entrepreneurs MARA funding recipient, not the recipient of funding entrepreneurs and officials MARA. The findings indicate that demographic factors have significant influence on entrepreneurs in the business culture influence Muslim Bumiputera entrepreneurs.

Keywords: business culture, indigenous entrepreneurs; entrepreneurship education and training programs; values and ethics of Islam.

Pengenalan

Pelbagai pelaksanaan dasar pembangunan negara bermula dengan Dasar Ekonomi Baru (DEB:1970-1990), Dasar Pembangunan Nasional (DPN: 1991-2000) dan Dasar Pembangunan Wawasan (DPW:2001-2010) bertujuan untuk melahirkan masyarakat perdagangan dan perindustrian Bumiputera (MPPB) di samping membentuk amalan nilai dan etika keusahawanan dalam kalangan usahawan Bumiputera (Aziz Deraman, 2000). Keperluan untuk melahirkan MPPB yang berjaya menuntut perubahan sikap, nilai, serta pendidikan dan latihan yang

membentuk amalan individu usahawan bumiputera (Aziz Deraman, 2000). Cabaran dan persaingan dalam aktiviti perekonomian dan perdagangan sedia ada memerlukan usaha-usaha membangun masyarakat usahawan Bumiputera menumpukan kepada tiga aspek penting iaitu sikap terhadap keusahawanan, kemahiran menguruskan perniagaan serta program pendidikan dan latihan keusahawanan (Abdul Aziz Mahmud, 1977; Mohd Amir Sharifuddin, 1983; Humam Mohammad, 1988; Wan Liz Ozman, 2000; Al Habshi, 1995; Buerah Tunggak, 2007).

Pembangunan sahsiah dan pementapan kemahiran mengurus melalui program pendidikan dan latihan keusahawanan berteraskan tuntutan nilai dan etika Islam perlu bagi melahirkan individu usahawan Bumiputera Muslim. Usahawan Muslim perlu memiliki (i) sifat keperibadian Islam seperti jujur dan benar, amanah, bersifat adil, menepati janji, kesempurnaan (*ihsan*), ketekunan (*istiqamah*), kepuasan (*taufian*) serta keazaman (*iltizam*) (ii) berilmu dan berkemahiran mengurus akaun dan kewangan, sumber manusia, pemasaran serta jaringan perniagaan (Buerah Tunggak, 2007; Adnan Alias, 1992; Wan Liz Ozman, 2000). Amalan nilai dan etika Islam dalam aktiviti keusahawanan akan berupaya membentuk usahawan Bumiputera Muslim yang menepati tuntutan ajaran Islam (Buerah Tunggak 2007; Wan Liz Ozman, 2000).

Budaya Niaga Usahawan Bumiputera

Pembangunan ekonomi pesat yang membentuk budaya korporat meningkatkan keghairahan usahawan memperoleh kekayaan ekonomi secara 'tidak beretika' dan melibatkan mereka kepada penyalahgunaan kuasa dan kekayaan hingga ke tahap jenayah seperti tamak haloba, penipuan, rasuah, pecah amanah, politik wang (Mahathir Mohammad, 1999). Kajian lalu mendapati budaya dan sikap negatif serta pelanggaran nilai dan etika keusahawanan usahawan bumiputera antaranya ialah menjalankan perniagaan melalui perkongsian 'ali baba', menggunakan individu berpengaruh atau merasuah untuk mendapatkan tender atau pinjaman, menyalahgunakan pinjaman untuk membeli harta peribadi dan tidak mampu bersaing (Mat Hassan Esa, 1992; Wan Liz Ozman, 2000). Pelbagai bentuk pelanggaran nilai dan etika yang berlaku dalam kalangan usahawan Bumiputera Muslim menampakkan peminggiran nilai dan amalan ajaran Islam dalam aktiviti ekonomi dan perniagaan. Usahawan Melayu Muslim perlu meletakkan sifat amanah dalam memenuhi tuntutan berniaga dan berusaha mencari kekayaan berlandaskan keredhaan Allah (Muhammad Ali Hashim, 2002). Wan Liz Ozman (2000) menekankan keperluan sifat amanah demi melahirkan usahawan Melayu-Muslim yang berjaya di samping mewujudkan satu sistem pendidikan dan latihan yang menekankan pengamalan nilai Islam di samping dalam melatih dan membangunkan usahawan. Amalan nilai dan etika Islam dapat membina daya tahan usahawan Bumiputera Muslim untuk bersaing dengan usahawan bangsa lain (Mohd. Amir Sharifuddin, 1983; Mat Hassan Esa, 1992; Wan Liz Ozman, 2000).

Ajaran Islam menyediakan garis panduan yang lengkap bagi menjalankan usaha perniagaan secara beretika. Dalam Islam setiap aktiviti kehidupan merupakan ibadat dan mempunyai konsep halal dan haram serta balasan syurga dan neraka. Justeru keperluan membangunkan amalan nilai dan etika Islam dalam perniagaan perlu dipercepatkan supaya memenuhi kehendak agama. Usahawan Muslim mesti berbeza dari segi amalan budaya niaga berbanding dengan usahawan bukan Muslim. Usahawan Bumiputera Muslim perlu kembali kepada tuntunan Islam yang telah menyediakan peraturan lengkap dalam setiap aspek kehidupan termasuk dalam bidang keusahawanan. Pendidikan kepada individu Muslim ialah membentuk keperibadian dan mengembangkan pelbagai aspek yang diperlukan oleh masyarakat.

Proses pendidikan berterusan dan ilmu pengetahuan perlu untuk memantapkan keimanan yang seterusnya mempengaruhi pembentukan sikap, nilai etika usahawan Muslim. Keteguhan iman akan dapat menghalang manusia Muslim daripada melakukan perkara-perkara yang dilarang oleh ajaran Islam. Nilai dan etika dalam konteks pendidikan Islam sudah tentulah merujuk kepada pendidikan akhlak kerana seluruh aktiviti yang terlibat dalam proses pendidikan adalah pembinaan sahsiah manusia berakhlak mulia (Ghazali Basri, 1984). Pembentukan akhlak mulia merupakan komponen penting dalam Islam kerana melalui pembentukan akhlak atau etika mulia, manusia akan berkelakuan menurut kehendak agama. Pendidikan dan latihan yang menekankan akhlak atau etika mulia dapat menyalurkan perubahan nilai bagi menghindar perbuatan bertentangan dengan ajaran Islam (Abd Rahim Abd Rashid, 2001). Sebagai kesimpulan, di samping mempunyai pengetahuan dan kemahiran mengurus, usahawan Muslim perlu mempunyai etika dan ciri peribadi keusahawanan Islam seperti amanah, jujur, adil, menepati janji, benar (ketelusan), ketekunan (*istiqamah*), keazaman (*iltizam*), kepuasan (*taufian*) dan sempurna (*ihsan*).

Di samping itu, usahawan Bumiputera perlu meningkatkan pengetahuan dan kemahiran keusahawanan merangkumi kesediaan sahsiah dan pengetahuan mengurus perniagaan yang boleh diperolehi melalui pendidikan dan latihan. Kajian lalu menunjukkan terdapat hubungan yang

positif antara pendidikan keusahawanan dengan kejayaan usahawan sementara tahap pendidikan pula mempunyai hubungan positif dengan pembangunan ekonomi (Zaidatol Akmaliah Lope Pihie dan Habibah Alias, 1997). Seminar Pembinaan Keupayaan Melayu dalam Arus Globalisasi (2003) turut mengesahkan bahawa usahawan yang berjaya adalah usahawan yang berpendidikan. Justeru itu pendidikan keusahawanan yang berterusan penting kerana ia dapat memberi pelbagai faedah seperti membantu usahawan mengenali potensi diri, membentuk personaliti, mempelajari ciri usahawan berjaya dan mengetahui cara mendapatkan maklumat perniagaan. Program-program pendidikan dan latihan keusahawanan yang ditawarkan oleh pelbagai agensi pengendali seperti Majlis Amanah Rakyat (MARA), Perbadanan Kemajuan Ekonomi Negeri (PKEN), Institut Penyelidikan dan Pembangunan Pertanian Malaysia (MARDI), Perbadanan Usahawan Nasional Berhad (PUNB), Perbadanan Produktiviti Negara dan institusi-institusi latihan swasta perlu dimanfaatkan oleh usahawan Bumiputera.

Metodologi Kajian

Kajian ini dijalankan untuk meneliti pengaruh faktor-faktor demografi usahawan terhadap budaya niaga usahawan Bumiputera Muslim. Bagi menjawab tujuan dan masalah kajian, reka bentuk kajian ini telah dibina menggunakan kaedah kajian kuantitatif dan kualitatif. Data kajian diperolehi daripada soal selidik, temu bual dan analisis dokumen. Kepelbagaian teknik pengutipan data ini digunakan sebagai triangulasi bagi tujuan pengukuhan data dan bagi mendapatkan kesahan dan kebolehpercayaan kajian (Baharin Abu, 2000; Marohaini Yusoff, 1996; Mohd Kassim Basir, 2003; Golafshani, 2003; Buerah Tunggak, 2007). Responden soal selidik melibatkan 241 orang usahawan penerima pembiayaan MARA di Negeri Johor. Sesi temu bual melibatkan 15 peserta kajian yang terdiri daripada usahawan penerima pembiayaan MARA (UM), usahawan bukan penerima pembiayaan MARA (UBM), usahawan berjaya (UB), pegawai MARA Daerah (PMD) dan pegawai Kanan MARA PKM).

Persoalan dan Objektif Kajian

Matlamat kajian ini ialah untuk mengkaji pengaruh faktor-faktor demografi terhadap amalan budaya niaga usahawan Bumiputera PKS yang menerima pembiayaan MARA di negeri Johor. Bagi tujuan tersebut faktor-faktor demografi seperti pengalaman berniaga, tahap pendidikan formal dan kekerapan mengikuti latihan digunakan sebagai pembolehubah bebas kajian ini. Unsur-unsur budaya niaga yang dikaji pula melibatkan sikap keusahawanan, pengaruh program pendidikan dan latihan keusahawanan serta kompetensi pengurusan perakaunan dan kewangan, sumber manusia, pemasaran dan jaringan perniagaan. Persoalan yang melibatkan amalan budaya niaga yang mementingkan nilai dan etika Islam merupakan persoalan yang penting untuk dikaji. Hal ini kerana pengamalan nilai dan etika dalam sifatnya yang universal boleh menjadi ukuran sebenar kejayaan sesebuah organisasi perniagaan seterusnya menentukan pembangunan sosio-budaya bangsa tersebut yang akhirnya melahirkan keunggulan sesebuah peradaban manusia.

Bagi mencapai matlamat kajian ini, dua objektif kajian telah digariskan:

- Menilai pengaruh latar belakang usahawan bumiputera dalam membantu menimbulkan minat terhadap keusahawanan dan seterusnya mempengaruhi pemilihan kerjaya sebagai usahawan.
- Mengkaji perbezaan budaya niaga usahawan Bumiputera PKS dari segi latar belakang demografi iaitu tahap pendidikan formal, pengalaman berniaga, dan kekerapan mengikuti program pendidikan dan latihan keusahawanan.

Objektif kajian pertama akan dijawab melalui pendekatan temu bual terhadap usahawan-usahawan bumiputera Muslim yang dikaji dan dianalisis melalui beberapa sub-tema tertentu. Di samping itu data-data kajian dikukuhkan lagi menggunakan analisis dokumen.

Sementara objektif kajian kedua akan dianalisis menggunakan pengujian hipotesis. Pengujian hipotesis melibatkan penggunaan teknik analisis varians atau ANOVA (ujian F) satu hala dan korelasi pearson. Analisis varians atau ANOVA satu hala telah digunakan untuk menguji perbezaan signifikan antara min kumpulan. hipotesis sama ada untuk menerima hipotesis nol (H_0) sekiranya nilai $H_0 : \mu_1 = \mu_2 = \mu_3$ atau menolak hipotesis nol dan menerima hipotesis alternatif (H_a) sekiranya nilai $H_a : \mu_1 \neq \mu_2 \neq \mu_3$. Paras signifikan yang ditentukan ialah pada aras 0.05 untuk menerima atau menolak hipotesis nol. Jika aras kesignifikanan pada 0.05, kebarangkalian menerima hipotesis nol sebagai benar adalah pada 0.95, dalam hal ini aras kesignifikanan 0.05 adalah biasa digunakan dalam penyelidikan sains sosial (Uma Sekaran, 1992; Anastasi, 1997). Manakala paras signifikan yang ditentukan bagi pengujian korelasi pearson ialah pada aras 0.01 untuk menerima atau menolak hipotesis nol. Pada aras kesignifikanan 0.01, kebarangkalian menerima hipotesis nol sebagai benar adalah pada 0.99

Persoalan kajian adakah terdapat perbezaan budaya niaga usahawan Bumiputera PKS berdasarkan latar belakang demografi iaitu tahap pendidikan formal, pengalaman berniaga dan kekerapan menghadiri program pendidikan dan latihan keusahawanan yang melibatkan data soal selidik telah membentuk hipotesis kajian ini. Analisis Varians atau **ANOVA** (ujian F) satu hala digunakan untuk menjawab hipotesis penyelidikan ini;

- i- Adakah terdapat perbezaan budaya niaga usahawan Bumiputera PKS berdasarkan latar belakang demografi iaitu tahap pendidikan formal.
- ii- Adakah terdapat perbezaan budaya niaga usahawan Bumiputera PKS berdasarkan latar belakang demografi iaitu pengalaman berniaga.
- iii- Adakah terdapat perbezaan budaya niaga usahawan Bumiputera PKS berdasarkan latar belakang demografi iaitu kekerapan menghadiri program pendidikan dan latihan keusahawanan.

Kajian budaya niaga akan mengkhusus tiga aspek utama iaitu sikap terhadap keusahawanan, pengaruh program pendidikan dan latihan keusahawanan serta kompetensi pengurusan. Berdasarkan aspek-aspek tersebut tiga hipotesis utama kajian telah diperolehi dan dapatannya akan dihuraikan dalam bahagian seterusnya.

Penemuan Kajian

Kajian ini telah menggunakan pendekatan kuantitatif menggunakan instrumen soal selidik yang diproses melalui perisian SPSS, sementara pendekatan kualitatif pula telah melibatkan temu bual terbuka (*open ended question*) dan analisis dokumen yang dianalisis berdasarkan beberapa sub-tema tertentu yang akan dibincangkan di bawah.

Analisis Tema

Analisis temu bual dengan responden mendapati minat terhadap keusahawanan telah mempengaruhi pemilihan kerjaya sebagai usahawan. Manakala beberapa faktor seperti berasal daripada keluarga berniaga, motivasi diri akibat kesukaran hidup yang dilalui atau kerana minat yang mendalam, pengalaman bekerja dalam bidang berkaitan dan suka kepada kehidupan bersosial merupakan faktor penting yang mempengaruhi keputusan untuk menceburkan diri dalam bidang perniagaan seterusnya membantu dalam memupuk sikap keusahawanan. Faktor-faktor tersebut akan dihuraikan lebih lanjut dalam bahagian yang seterusnya.

Berasal Daripada Keluarga Berniaga

Dapatan daripada temu bual dengan peserta kajian membuktikan bahawa pengaruh latar belakang keluarga berniaga membantu menimbulkan minat terhadap keusahawanan dan seterusnya mempengaruhi pemilihan kerjaya sebagai usahawan. Kenyataan-kenyataan yang dibuat oleh beberapa orang peserta kajian terdiri daripada usahawan bumiputera yang dikaji membuktikan perkara tersebut. Usahawan yang mendapat pendedahan awal dalam bidang perniagaan mengakui bahawa minat beliau dalam bidang perniagaan dipupuk sejak di peringkat remaja.

...pada umur 17 tahun saya menolong ibu bapa saya berniaga kecil-kecilan dengan jualan lebih kurang RM200 sehari di pasar mini, kedai runcitlah. Emak dan ayah saya memang minat berniagaStart umur 18 tahun saya menggantikan emaklah dengan jualan RM250.00 sehari.....Tahun pertama saya simpan duit masa tu umur saya 18 thn ke 19 tahun saya dapat simpan RM30,000 setahun dan business pada masa itu satu hari pun dah RM1,000RM2,000 dalam dua tahun, 3 tahun gitulah...

(R7, Temu bual 7, 017-019, 063-064, 125-127/UM)

Seorang lagi usahawan yang ditemu bual dan menerima pendedahan awal dalam bidang perniagaan juga mengakui bahawa minat untuk memilih bidang perniagaan sebagai kerjaya timbul setelah beliau membantu perniagaan ayah dan ibunya.

Jadi macam saya ni nasib baiklah mak bapa saya memang meniaga dah, walaupun kecil-kecilan, tapi saya dah ada pendedahan daripada awal lah.....Sebab saya ikut meniaga, jadi hari ini saya tahu bapa saya dapat berapa.. Esok, dapat berapa.. Jadi saya rasa macam seronok. Memang seronoklah. Jadi macam berniat, nak makan gaji pun saya tak berapa berminat...

(R5, Temu bual 5, 123-128, 051-054/UM)

Menurut responden kedua belas pula, minatnya terhadap kerjaya perniagaan timbul kerana bukan sahaja ayahnya yang terlibat dalam bidang perniagaan tetapi ahli keluarga yang lain seperti abang dan kakak beliau juga turut melibatkan diri dalam bidang perniagaan

Kalau diikutkan, ayah saya memang berniaga, abang saya pun berniaga sendiri. kakak saya yang engineer di Amerika pun berniaga sendiri. Jadi, kita memang banyak kecenderungan berniaga.

(R12, Temu bual 12, 017-019/UM)

Pengalaman-pengalaman yang dilalui oleh beberapa orang usahawan menunjukkan dengan jelas bahawa institusi keluarga dapat menyediakan pendidikan asas yang memupuk dan membentuk minat anak-anak mereka sebagai seorang usahawan. Hal ini bermakna minat dan sikap keusahawanan dapat dipupuk oleh ibu bapa dan keluarga pada peringkat yang lebih awal. Dapatan kajian ini melengkapkan dapatan-dapatan kajian yang telah dijalankan oleh Mohd. Amir Sharifuddin (1983), Humam Mohammad (1988), Moha Asri Abdullah (1997) dan Chin Yee Wah (2003).

Motivasi Diri

Sungguhpun berasal daripada keluarga berniaga merupakan satu faktor penting membentuk minat berniaga seseorang sejak kecil, namun ramai usahawan Bumiputera bukan berasal daripada keluarga berniaga. Dapatan penyelidikan ini mendapati hanya kira-kira 23 peratus sahaja usahawan yang dikaji berasal daripada keluarga di mana ayah mereka adalah peniaga, manakala majoriti adalah berasal daripada keluarga di mana ayah mereka melakukan kerja kampung dan makan gaji. Dapatan ini diperkuatkan lagi dengan dapatan secara temu bual iaitu terdapat juga responden usahawan yang lahir daripada keluarga bukan peniaga, sebaliknya minat terhadap perniagaan lahir kerana kesukaran hidup yang dilalui. Kesukaran hidup yang dilalui oleh seseorang boleh mendorong keazaman yang tinggi dan kesungguhan dalam setiap usaha yang dilakukan, akhirnya membentuk sikap keusahawanan dan berjaya dalam bidang perniagaan yang diceburi. Responden keempat, seorang pengusaha makanan ringan yang berdayasaing mengakui beliau bukan berasal daripada keluarga berniaga, malah ayah beliau adalah seorang petani sepanjang hayatnya. Kesukaran hidup yang dilalui oleh keluarganya turut dirasai oleh beliau dan dengan hanya tamat persekolahan darjah enam, menyebabkan beliau sukar mendapat pekerjaan yang baik.

Pada awal saya telah diuji oleh susah, banyak cabaran yang saya telah hadapi. Masa itu saya tengah tiada pekerjaan (manggur), tiada duit, umur pun semakin meningkat, kawan-kawan ramai yang sudah berjaya ... Azam saya terlalu kuat masa itu. Cita-cita saya terlalu tinggi.....semasa kecil tidak ada timbul minat berniaga bila dah dewasa, sekolah tidak ada, nak cari duit payah, nak jadi petani tak pandai, jadi awal-awal lagi saya kena buat fokuskan untuk bidang berniaga.

(R4, Temu bual 4, 091-094, 019-021/UBM/UBS)

Seorang lagi usahawan berjaya mengakui motivasi diri merupakan satu faktor penting yang mempengaruhi keputusan nekad untuk bertukar kepada kerjaya usahawan walaupun sebelum ini beliau sudah mempunyai kerjaya tetap sebagai seorang pegawai bank di sebuah bank ternama. Dengan pekerjaannya sebagai seorang pegawai bank, beliau sangat arif dan mengenali pelanggan-pelanggan yang menyimpan wang di bank tempat beliau bertugas. Namun minat yang mendalam untuk berniaga timbul setelah beliau mengenali lebih rapat dua orang penyimpan di bank tersebut, seorang berbangsa Cina yang setiap hari memasukkan wang di bank tempat beliau bertugas dan seorang lagi pendatang tanpa izin dari Indonesia yang membuat simpanan dalam jumlah agak besar. Kejayaan pengusaha 'fish ball' berbangsa Cina dan pendatang haram dari Indonesia yang 'low-profile' tetapi merupakan 'jutawan senyap' dan berupaya mengecapi kemewahan hidup di samping mempunyai simpanan di bank yang mencecah ratusan ribu ringgit telah menimbulkan motivasi yang tinggi menyebabkan beliau berhenti daripada menjadi pegawai bank untuk memulakan perniagaan menjual cakue di pasar malam. Setelah mengalami pelbagai 'pahit maung' dan jatuh bangun dalam dunia perniagaan, kini barulah beliau muncul sebagai seorang ahli perniagaan yang berjaya.

Seorang lagi usahawan berjaya, juga mengakui bukan berasal daripada keluarga berniaga, sebaliknya beliau yang hanya berkelulusan SPM telah berkahwin pada usia muda dan menjadi seorang suri rumah sepenuh masa. Minatnya terhadap bidang perniagaan timbul bermula daripada keinginannya untuk memiliki produk keperluan rumah tangga berjenama seperti 'pyrex' dan

'tuperware', alat-alat kosmetik yang berjenama seperti 'Mary Kay' sedangkan pendapatan suaminya tidak mencukupi bagi memenuhi keinginan tersebut. Oleh itu, bagi membolehkan beliau mendapatkan produk-produk berjenama, beliau mula berjinak-jinak dengan memasuki bidang jualan langsung dengan menjual produk-produk tersebut kepada rakan-rakan. Keuntungan jualan yang diterima membolehkan beliau membeli produk-produk berjenama tersebut tanpa mengharapkan pemberian wang daripada suaminya. Dalam pada itu, galakkan yang diterima daripada suami yang sentiasa menyokong minatnya serta bersedia untuk menyumbang sedikit modal perniagaan telah membolehkan beliau melangkah lebih jauh lagi. Beliau membuka perniagaan salun kecantikan iaitu dengan menggunakan kosmetik jenama 'Mary Kay'. Walaupun tujuan utama beliau membuka salun kecantikan itu ialah bagi membolehkannya membuat rawatan kecantikan untuk dirinya sendiri, namun setelah perniagaannya berkembang, minatnya terhadap bidang perniagaan semakin tinggi. Dengan bantuan seorang rakan niaga, beliau memberanikan diri melangkah dalam satu lagi bidang perniagaan, iaitu membekalkan produk kopi segera 'Cappucino 4 Dalam 1' bagi pasaran tempatan dan ke luar negara.

Di peringkat awal, beliau menghadapi masalah dalam menguasai kemahiran ICT, menggunakan internet dan berbahasa Inggeris untuk berkomunikasi dengan rakan niaga dari negara lain. Namun, dengan berpegang kepada pepatah Melayu, 'Di mana ada kemahuan di situ ada jalan,' beliau mula belajar menguasai komputer dan melayari internet di samping belajar bahasa Inggeris dengan menggunakan kamus bahasa Inggeris bagi membolehkan beliau berkomunikasi dengan rakan niaga dari luar negara. Dengan berbekalkan minat dan motivasi yang tinggi terhadap bidang perniagaan yang diceburinya, pada hari ini, perniagaan beliau telah berkembang dan meliputi pelbagai bidang termasuk membekalkan 'Cappucino 4 Dalam 1' ke Pasar Raya TESCO, bahkan, sekarang beliau sedang mengadakan perundingan dengan rakan-rakan niaga baharu untuk mengeksport kopi segera itu ke Beijing, Cina dan Dubai serta Emirate Arab Bersatu. Selain itu, beliau kini telah berjaya memiliki beberapa buah syarikat. Antaranya, berkaitan dengan bidang perundingan perniagaan dan pelancungan yang menjadi penghubung peniaga Bangladesh dan Malaysia beroperasi di luar negara seperti Bangladesh, Dubai dan Bahrin.

Pengakuan yang dibuat oleh responden menunjukkan bahawa kesukaran hidup yang dilalui oleh seseorang, minat yang mendalam kerana melihat kejayaan orang lain boleh menimbulkan motivasi diri yang tinggi seterusnya mendorong kepada usaha yang bersungguh-sungguh untuk mencapai kejayaan dalam sesuatu bidang penghidupan yang diceburi. Dapatan kajian ini melengkapkan dapatan kajian Mohd Yusuf dan Low Kheng Ling (1988) bahawa usahawan yang lebih giat berusaha akan mempunyai motivasi pencapaian yang lebih tinggi, motivasi pencapaian yang lebih tinggi akan meningkatkan lagi tahap keuntungan para usahawan.

Pengalaman Bekerja dalam Bidang Berkaitan

Selain berasal daripada keluarga berniaga dan motivasi diri akibat daripada kesukaran hidup yang dilalui, faktor pengalaman bekerja dengan orang lain dalam bidang perniagaan tertentu juga boleh memberi pengalaman dan menimbulkan minat berniaga dalam diri seseorang yang akhirnya mempengaruhi pemilihan kerjaya sebagai usahawan serta membentuk sikap positif terhadap keusahawanan. Responden ke empat yang berpengalaman bekerja sebagai seorang pemandu van kepada dua buah syarikat pengedaran yang besar selama lebih 8 tahun memberitahu bahawa pengalamannya bekerja dengan syarikat pengedaran berkenaan telah meletakkan asas bagi beliau membina minat berniaga dengan membina hubungan niaga dengan bakal pelanggan-pelanggannya. Seterusnya minat untuk menjual makanan ringan telah menjadi titik permulaan, kejayaan beliau dalam perniagaan yang berkaitan dengan pemprosesan dan pengedaran makanan ringan.

Pengalaman...yang mendorong saya terus aktif.....semasa saya buat 'part-time', masa saya bekerja saya dah buat 'part-time', yang saya tengok mudah buat makanan ringan, kos tidak tinggi, mudah dijual, senang didapati, orang suka makan. Kita jual pada mereka sekejap dah habis...

(R4, Temu bual 4, 035, 037-039/UBM/UBS)

Seorang lagi usahawan yang dikaji mengakui bukan berasal daripada keluarga yang berniaga, malah ibu dan bapa angkat yang memeliharanya sejak kecil bekerja sebagai pekebun kecil sepenuh masa. Walaupun dibesarkan dalam lingkungan keluarga yang 'senang' dan beliau merupakan anak tunggal dalam keluarga tersebut, minat berniaga timbul daripada dalam dirinya semasa beliau berada di bangku sekolah rendah lagi. Beliau akan menjual aiskerim yang dibuat oleh ibunya dan barang-barang lain yang boleh dijual kepada kawan-kawan dan guru sekolahnya. Minat terhadap perniagaan semakin kuat apabila beliau mula bekerja dengan pelbagai syarikat perniagaan lain sebelum memutuskan untuk menjalankan perniagaan sendiri. Antara pengalaman

pekerjaan yang benar-benar menguatkan keazaman beliau untuk menjalankan perniagaan sendiri ialah pengalaman bekerja dengan sebuah syarikat insurans yang dimiliki oleh seorang wanita Cina. Majikan beliau meletakkan kepercayaan yang tinggi untuk mengendalikan perniagaan insurans tersebut terutama apabila majikannya itu bercuti panjang. Dengan berbekalkan pengalaman bekerja dengan peniaga lain, beliau kini adalah antara pengusaha perabut yang berdaya saing dan setanding dengan peniaga-peniaga perabut lain yang berbangsa Cina.

Suka Kepada Kehidupan Bersosial

Di samping itu minat terhadap kehidupan bersosial iaitu suka bergaul dengan orang ramai juga turut mempengaruhi minat terhadap usaha-usaha perniagaan dan membantu membentuk sikap keusahawanan dalam kalangan usahawan Bumiputera.

...saya suka bercampur dengan orang, memang 'life' saya campur orang. Bercampur dengan orang merupakan satu keadaan pekerjaan yang seronoklah, bagi saya pada waktu itu. Saya jaga kedai, hari ni jumpa orang ni, jadi kawan cari saya,saya melihat pada masa umur saya 18 tahun...saya melihat saya nak bercampur dengan orang dan saya nak belajar komunikasi dengan orang. Itulah posisi yang paling baik bagi saya untuk belajar cara nak berinteraksi dengan orang...

(R7, Temu bual 7, 037-039,084-087/UM)

Pengakuan responden di atas menunjukkan bahawa komunikasi dan sikap suka bergaul dengan masyarakat merupakan aset penting yang boleh menyumbang kepada kejayaan seseorang usahawan. Komunikasi yang baik akan membantu usahawan mewujudkan kepercayaan pihak yang berurusan dengan mereka seterusnya menguatkan jaringan perniagaan dengan pihak-pihak berkenaan.

Sebagai rumusan, beberapa petunjuk penting berkaitan dengan latar belakang usahawan seperti berasal daripada keluarga peniaga, motivasi diri akibat kesukaran hidup yang dilalui atau minat berniaga kerana melihat kejayaan orang lain, pengalaman bekerja dengan orang lain dalam bidang perniagaan berkaitan serta suka kepada kehidupan bersosial telah menyediakan asas kepada minat untuk menceburi dalam bidang keusahawanan dan melahirkan sikap rajin, tekun, berdikari, dan kebolehan berkomunikasi. Sikap-sikap seperti ini merupakan sikap-sikap positif yang sangat dituntut oleh ajaran Islam di mana Islam sangat menekankan kepada kerja yang dilakukan dengan tekun dan bersungguh-sungguh (al Qardhawi, 1998). Ajaran Islam sebaliknya membenci sikap malas dan tidak mahu berusaha untuk memenuhi keperluan hidup. Tegahan Islam terhadap sikap malas berusaha yang boleh menyebabkan kemiskinan dan kesusahan hidup berpotensi mengakibatkan seseorang jatuh kepada penyelewengan yang boleh berlaku kepada aqidah sebagaimana dinyatakan dalam sebuah hadis Nabi Muhammad s.a.w. yang bermaksud; *"Kemiskinan itu hampir kepada kekufuran"* (Hadis riwayat Abu Nu'aim). Sementara itu ajaran Islam memberi pengiktirafan yang tinggi kepada orang yang bekerja *" Sesungguhnya Allah SWT mencintai orang mukmin yang bekerja."* (Hadis riwayat al-Hakim, at-Tirmidzi dan al-Baihaqi). Sikap-sikap tekun, rajin berusaha dan kebolehan berkomunikasi dengan baik merupakan sikap yang perlu dipunyai untuk menjadi seorang usahawan Muslim yang berjaya.

Pengujian Hipotesis

Dapatan kajian hasil temu bual dengan responden telah diperkukuhkan lagi melalui pengujian hipotesis kajian bagi menjawab persoalan kajian kedua.

Perbezaan budaya niaga usahawan Bumiputera PKS berdasarkan tahap pendidikan formal

Budaya niaga dalam kajian ini dikaji berdasarkan tiga aspek; sikap Keusahawanan, pengaruh program pendidikan dan latihan keusahawanan serta kompetensi pengurusan. Dari segi sikap keusahawanan kajian mendapati bahawa tidak terdapat perbezaan yang signifikan sikap keusahawanan usahawan Bumiputera dari segi tahap pendidikan formal yang diterima iaitu pada paras 0.06 pada aras signifikan $\alpha = 0.05$ seperti dalam jadual di bawah.

Jadual 5.2.1 (i): ANOVA Sehala Perbandingan Sikap Keusahawanan Dari Segi Tahap Pendidikan Formal

	df	Jumlah Kuasa Dua	Min Kuasa Dua	Nisbah F	sig. F
Antara kumpulan	5	1.129	0.226	2.13	0.06
Dalam kumpulan	220	23.289	0.106		
Jumlah	225	24.418			

Signifikan pada aras $p \leq 0.05$

Hal ini menunjukkan bahawa tinggi atau rendah tahap pendidikan formal yang diterima oleh usahawan tidak mempengaruhi sikap keusahawanan efektif dan beretika yang boleh melahirkan ciri kebebasan, kejujuran, berilmu dan berkemahiran serta akauntabilitinya. Dengan kata lain hasil penyelidikan ini tidak mendapati wujudnya pertalian antara sikap keusahawanan dengan tahap pendidikan formal yang diterima. Data-data kualitatif juga membuktikan dua daripada tiga orang usahawan berjaya mempunyai tahap pendidikan formal yang rendah, seorang hanya berkelulusan SPM, sementara seorang lagi tamat pendidikan sekolah menengah agama. Begitu juga daripada tujuh orang usahawan penerima pembiayaan MARA yang ditemui bual, hanya seorang berkelulusan Diploma, manakala enam yang lain hanya berkelulusan SPM sahaja.

Kajian ini juga mendapati bahawa tahap pendidikan formal usahawan tidak mempunyai hubungan yang signifikan dengan pengaruh program pendidikan dan latihan keusahawanan dalam meningkatkan ilmu pengetahuan, kemahiran dan keperibadian usahawan dengan nilai kesignifikanan bersamaan 0.19 pada aras signifikan $\alpha = 0.05$.

Jadual 5.2.1 (ii): ANOVA Sehala Perbandingan Pengaruh Program Pendidikan Dan Latihan Keusahawanan Dari Segi Tahap Pendidikan Formal

	df	Jumlah Kuasa Dua	Min Kuasa Dua	Nisbah F	sig. F
Antara kumpulan	6	1.701	0.284	1.48	0.19
Dalam kumpulan	158	30.329	0.192		
Jumlah	164	32.031			

Signifikan pada aras $p \leq 0.05$

Hasil dapatan di atas menunjukkan bahawa tidak semestinya usahawan yang mempunyai tahap pendidikan yang lebih tinggi dapat meningkatkan pengetahuan, kemahiran dan keperibadian daripada program pendidikan dan latihan keusahawanan yang dihadiri.

Sementara itu kajian-kajian lalu mendapati masalah kompetensi pengurusan dalam kalangan usahawan Bumiputera memang berlaku dan sering dikaitkan dengan tahap pendidikan yang rendah dalam kalangan sebahagian besar usahawan Bumiputera di samping kurang mendapat latihan dan kelulusan iktisas. Perkara ini menyebabkan ramai usahawan Bumiputera yang kurang pendedahan berkaitan prinsip dan amalan pengurusan moden di samping tidak mampu mengambil pekerja mahir untuk mengurus setiap aspek pengurusan (Hasanah Ali dan Faridah Shahadan, 1995). Dapatan kajian ini juga membuktikan bahawa perkara tersebut di atas masih berlaku. Dapatan kajian menunjukkan terdapatnya hubungan signifikan antara kompetensi pengurusan dari segi tahap pendidikan dengan nilai signifikan bersamaan 0.04 pada aras signifikan $\alpha = 0.05$.

Jadual 5.2.1 (iii) : ANOVA Sehala Perbandingan Kompetensi Pengurusan dari Segi Tahap Pendidikan

	df	Jumlah Kuasa Dua	Min Kuasa Dua	Nisbah F	sig. F
Antara kumpulan	6	2.698	0.450	2.32	0.04*
Dalam kumpulan	166	32.205	0.194		

Jumlah	172	34.903
--------	-----	--------

Signifikan pada aras $p \leq 0.05$

Hubungan ini menunjukkan bahawa usahawan yang mempunyai tahap pendidikan yang lebih tinggi mempunyai kompetensi pengurusan lebih baik merujuk kepada aspek-aspek kompetensi pengurusan yang dikaji iaitu aspek perakaunan dan kewangan, pengurusan sumber manusia, pemasaran dan jaringan perniagaan.

Kesimpulannya budaya niaga usahawan Bumiputera yang merujuk kepada sikap keusahawanan, pengaruh program pendidikan dan latihan keusahawanan serta kompetensi pengurusan tidak dipengaruhi oleh tahap pendidikan formal usahawan pada nilai kesignifikanan bersamaan 0.18 dan pada aras signifikan $\alpha = 0.05$.

Jadual 5.2.1(iv): ANOVA Sehalu Perbandingan Budaya Niaga Usahawan Bumiputera PKS Penerima Pembiayaan MARA Dari Segi Tahap Pendidikan Formal

	df	Jumlah Kuasa Dua	Min Kuasa Dua	Nisbah F	sig. F
Antara kumpulan	5	0.785	0.157	1.56	0.18
Dalam kumpulan	160	16.143	0.101		
Jumlah	165	16.928			

Signifikan pada aras $p \leq 0.05$

Berdasarkan jadual di atas, kesimpulan boleh dibuat iaitu budaya niaga usahawan bumiputera dari segi sikap keusahawanan, program pendidikan dan latihan serta kompetensi pengurusan tidak dipengaruhi oleh tahap pendidikan formal usahawan.

Perbezaan budaya niaga usahawan Bumiputera PKS berdasarkan pengalaman berniaga

Dari segi pertalian sikap keusahawanan dengan pengalaman berniaga pula kajian mendapati bahawa tidak terdapat perbezaan yang signifikan sikap keusahawanan dari segi pengalaman berniaga iaitu pada aras 0.94 pada aras signifikan $\alpha = 0.05$

Jadual 5.2.2 (i) : ANOVA Sehalu Perbandingan Sikap Keusahawanan Dari Segi Pengalaman Berniaga

	df	Jumlah Kuasa Dua	Min Kuasa Dua	Nisbah F	sig. F
Antara kumpulan	3	0.004419	0.001473	0.13	0.94
Dalam kumpulan	217	23.909	0.110		
Jumlah	220	23.953			

Signifikan pada aras $p \leq 0.05$

Ini bermakna pengalaman berniaga juga tidak mempengaruhi sikap keusahawanan yang melahirkan ciri kebebasan, kejujuran, berilmu dan berkemahiran serta akauntabiliti. Selanjutnya, sikap usahawan bumiputera dapat dilihat dalam dua jenis; yang mempunyai sikap efektif iaitu tidak bergantung kepada pihak kerajaan dan pihak-pihak lain baik dari segi peluang mendapat pembiayaan mahupun dari segi mendapatkan tender-tender perniagaan, tetapi mereka sentiasa mengambil pelbagai peluang yang disediakan oleh pihak kerajaan dan swasta. Sementara jenis usahawan bumiputera yang kedua ialah yang sentiasa mengharapkan bantuan daripada pihak kerajaan baik dari segi pembiayaan, latihan dan tender-tender perniagaan. Bagi meningkatkan tahap kesedaran usahawan bumiputera terhadap sikap keusahawanan yang lebih berkesan di samping menghayati ciri-ciri keusahawanan yang menepati ajaran Islam, kesedaran terhadap ajaran Islam perlu disuntik ke dalam jiwa setiap umat Islam termasuk dalam diri usahawan bumiputera Muslim bagi melahirkan ciri-ciri usahawan Muslim yang dikategorikan dalam penyelidikan ini kepada empat ciri iaitu ciri kebebasan, kejujuran, berilmu dan berkemahiran serta akauntabiliti. Oleh itu usahawan Muslim yang ingin berjaya diperingatkan oleh Allah S.W.T. seperti dalam Surah an-Nur yang bermaksud;

“Peniaga-peniaga yang tidak dilalaikan oleh perniagaannya daripada mengingati Allah SWT, mendirikan sembahyang, mengeluarkan zakat serta mereka takutkan hari kiamat yang berbalik-balik hati dan pandangan”.

(Surah An-Nur : 37)

Usahawan Bumiputera Muslim sewajarnya menghayati petunjuk-petunjuk yang telah digariskan oleh ajaran Islam berkaitan dengan peraturan-peraturan hidup termasuk yang berkaitan dengan perniagaan supaya mereka bukan sahaja menjadi seorang usahawan yang berjaya di dunia tetapi juga mendapat keredhaan Allah atas usaha-usaha perniagaan yang dijalankan.

Selain itu, pengalaman berniaga juga tidak mempunyai hubungan yang signifikan terhadap pengaruh program pendidikan dan latihan keusahawanan dalam meningkatkan ilmu pengetahuan, kemahiran dan keperibadian usahawan pada nilai kesignifikanan 0.68 pada aras signifikan $\alpha = 0.05$.

Jadual 5.2.2 (ii): Anova Sehalu Perbandingan Pengaruh Program Pendidikan Dan Latihan Keusahawanan Dari Segi Pengalaman Berniaga

	df	Jumlah Kuasa Dua	Min Kuasa Dua	Nisbah F	sig. F
Antara kumpulan	3	0.302	0.101	0.50	0.68
Dalam kumpulan	158	31.525	0.20		
Jumlah	161	31.827			

Signifikan pada aras $p \leq 0.05$

Hasil dapatan di atas menunjukkan bahawa tidak semestinya usahawan yang mempunyai pengalaman berniaga yang lebih lama dapat meningkatkan pengetahuan, kemahiran dan keperibadian daripada program pendidikan dan latihan keusahawanan yang mereka hadiri.

Selain itu, pengalaman berniaga juga tidak mempunyai hubungan yang signifikan terhadap kompetensi pengurusan perniagaan melibatkan aspek perakaunan dan kewangan, pengurusan sumber manusia, pemasaran serta jaringan perniagaan pada nilai kesignifikanan 0.85 pada aras signifikan $\alpha = 0.05$.

Jadual 5.2.2 (iii): ANOVA Sehalu Perbandingan Kompetensi Pengurusan Dari Segi Pengalaman Berniaga

Sumber Varian	df	Jumlah Kuasa Dua	Min Kuasa Dua	Nisbah F	sig. F
Antara kumpulan	3	0.164	0.005470	0.27	0.85
Dalam kumpulan	166	34.025	0.205		
Jumlah	169	34.189			

Signifikan pada aras $p \leq 0.05$

Kesimpulannya budaya niaga usahawan Bumiputera yang merujuk kepada sikap keusahawanan, pengaruh program pendidikan dan latihan keusahawanan serta kompetensi pengurusan tidak dipengaruhi oleh pengalaman berniaga pada nilai kesignifikanan bersamaan 0.65 pada aras signifikan $\alpha = 0.05$.

Jadual 5.2.2 (iv): ANOVA Sehalu Perbandingan Budaya Niaga Usahawan Bumiputera PKS Penerima Pembiayaan MARA Dari Segi Pengalaman Berniaga

	df	Jumlah Kuasa Dua	Min Kuasa Dua	Nisbah F	sig. F
Antara kumpulan	3	0.170	0.005656	0.55	0.65

Dalam kumpulan	159	16.252	0.102
Jumlah	162	16.421	

Signifikan pada aras $p \leq 0.05$

Dapatan di atas menunjukkan bahawa budaya niaga usahawan bumiputera PKS penerima pembiayaan MARA merujuk kepada aspek sikap keusahawanan, pengaruh program pendidikan dan latihan keusahawanan serta kompetensi pengurusan tidak dipengaruhi oleh pengalaman berniaga. Hal ini bermakna pengalaman berniaga yang lebih lama tidak melahirkan budaya niaga yang lebih baik dalam kalangan usahawan bumiputera merujuk kepada aspek-aspek kajian.

Perbezaan budaya niaga usahawan Bumiputera PKS berdasarkan Kekerapan Menghadiri program pendidikan dan latihan keusahawanan

Dalam pada itu dapatan kajian ini juga mendapati kekerapan latihan yang diterima mempunyai pengaruh yang signifikan terhadap sikap keusahawanan usahawan Bumiputera dengan nilai signifikan bersamaan 0.01 pada aras kesignifikanan $\alpha = 0.05$.

Jadual 5.2.3 (i): ANOVA Sehalu Perbandingan Sikap Keusahawanan Dari Segi Kekerapan Menghadiri Program Pendidikan dan latihan Keusahawanan

Sumber Varians	df	Jumlah Kuasa Dua	Min Kuasa Dua	Nisbah F	sig. F
Antara kumpulan	4	1.741	0.435	3.58	0.01*
Dalam kumpulan	157	19.113	0.122		
Jumlah	161	20.854			

Signifikan pada aras $p \leq 0.05$

Perkara ini menunjukkan bahawa kekerapan menghadiri latihan penting bagi meningkatkan tahap sikap keusahawanan usahawan Bumiputera, namun dapatan temu bual menunjukkan bahawa program pendidikan dan latihan keusahawanan perlu penambahbaikan dari segi isi kandungan program, penyampaian dan model latihan yang dijalankan. Dalam hal ini model latihan yang digunakan dalam pendidikan dan latihan keusahawanan perlu mengarah kepada model keusahawanan Islam.

Di samping sikap keusahawanan, kajian-kajian berkaitan dengan keberkesanan kursus dan latihan keusahawanan mendapati bahawa latihan keusahawanan merupakan faktor penting untuk membantu usahawan meningkatkan ilmu pengetahuan yang seterusnya dapat diaplikasikan bagi membentuk kemahiran mereka dalam perniagaan. Pengujian hipotesis kajian menggunakan ANOVA sehalu mendapati kekerapan menghadiri program pendidikan dan latihan keusahawanan mempunyai pengaruh yang signifikan dalam meningkatkan pengetahuan, kemahiran dan keperibadian usahawan dengan nilai signifikan bersamaan 0.01 pada aras kesignifikanan $\alpha = 0.05$.

Jadual 5.2.3 (ii): ANOVA Sehalu Perbandingan Pengaruh Program Pendidikan Dan Latihan Keusahawanan Dari Segi Kekerapan Menghadiri Latihan

Sumber Varians	df	Jumlah Kuasa Dua	Min Kuasa Dua	Nisbah F	sig. F
Antara kumpulan	4	2.603	0.651	3.52	0.01*
Dalam kumpulan	159	29.427	0.185		
Jumlah	163	32.030			

Signifikan pada aras $p \leq 0.05$

Dengan ini boleh disimpulkan bahawa kekerapan menghadiri program latihan keusahawanan sememangnya menyumbang ke arah meningkatkan ilmu pengetahuan, kemahiran dan keperibadian dalam kalangan usahawan Bumiputera.

Di samping itu kekerapan mengikuti program pendidikan dan latihan keusahawanan juga mempunyai hubungan yang signifikan terhadap kompetensi pengurusan dengan nilai signifikan bersamaan 0.04 pada aras signifikan $\alpha=0.05$.

Jadual 5.2.3 (iii): ANOVA Sehala Perbandingan Kompetensi Pengurusan Dari Segi Kekerapan Mengikuti Program Pendidikan dan latihan Keusahawanan

Sumber Varian	df	Jumlah Kuasa Dua	Min Kuasa Dua	Nisbah F	sig. F
Antara kumpulan	4	2.363	0.591	2.56	0.04*
Dalam kumpulan	119	27.494	0.231		
Jumlah	123	29.858			

Signifikan pada aras $p \leq 0.05$

Perkara ini menunjukkan bahawa usahawan yang lebih kerap mengikuti kursus latihan keusahawanan mempunyai tahap kompetensi pengurusan perakaunan dan kewangan, pengurusan sumber manusia, pemasaran serta jaringan perniagaan yang lebih tinggi.

Oleh itu secara keseluruhannya budaya niaga usahawan bumiputera penerima pembiayaan MARA juga mempunyai hubungan yang signifikan dengan kekerapan menghadiri program pendidikan dan latihan keusahawanan pada nilai kesignifikanan bersamaan 0.02 pada aras signifikan $\alpha=0.05$.

Jadual 5.2.3 (iv): ANOVA Sehala Perbandingan Budaya Niaga Usahawan Bumiputera Penerima Pembiayaan MARA Dari Segi Kekerapan Mengikuti Program Pendidikan dan Latihan Keusahawanan

	df	Jumlah Kuasa Dua	Min Kuasa Dua	Nisbah F	sig. F
Antara kumpulan	4	1.492	0.373	3.18	0.02*
Dalam kumpulan	112	13.125	0.117		
Jumlah	116	14.617			

Signifikan pada aras $p \leq 0.05$

Hubungan ini menunjukkan bahawa usahawan yang lebih kerap menghadiri kursus-kursus latihan keusahawanan mempunyai budaya niaga yang lebih baik dengan merujuk kepada sikap keusahawanan, peningkatan dari segi ilmu pengetahuan, kemahiran dan keperibadian yang dimiliki serta kompetensi pengurusan perniagaan berkaitan aspek perakaunan dan kewangan, pengurusan sumber manusia, pemasaran serta jaringan perniagaan.

Berdasarkan kepada analisis di atas, aspek sikap, program pendidikan dan latihan serta kompetensi pengurusan merupakan aspek-aspek kritikal yang menjadi masalah usahawan Bumiputera di mana ketiga-tiga aspek tersebut berhubungkait antara satu sama lain. Bagi melihat hubungan antara ketiga-tiga aspek kajian, ujian korelasi pearson telah dilakukan menggunakan klasifikasi berikut.

Jadual 5.2.4: Klasifikasi Kekuatan Korelasi

Julat + atau -	Kekuatan
0.0 hingga 0.2	Sangat lemah
0.2 hingga 0.4	Lemah
0.4 hingga 0.6	Sederhana
0.6 hingga 0.8	Tinggi, Kuat
0.8 hingga 1.0	Sangat tinggi, Sangat kuat

Sumber: Alias Baba (1997)

Berdasarkan jadual di atas, nilai yang lebih hampir kepada 1 menunjukkan hubungan yang lebih kuat, sementara nilai yang lebih hampir kepada 0 menunjukkan hubungan yang semakin lemah. Dalam kajian ini ujian korelasi dilakukan untuk melihat kekuatan hubungan bebas yang meliputi

aspek sikap keusahawanan, pengaruh program pendidikan dan latihan keusahawanan serta tahap kompetensi pengurusan bagi aspek perakaunan dan kewangan, sumber manusia, pemasaran dan jaringan perniagaan.

Jadual 5.2.5: Analisis Hubungan Antara Sikap Keusahawanan, Pengaruh Program Pendidikan dan Latihan Keusahawanan serta kompetensi Pengurusan

Pembolehubah Bebas	Sikap keusahawanan	Pengaruh program pendidikan dan latihan Keusahawanan	Kompetensi pengurusan
Sikap keusahawanan	-	0.61	0.34
Pengaruh program pendidikan dan latihan Keusahawanan	0.61** p=0.01	-	0.36
Kompetensi pengurusan	0.34** p=0.01	0.36** p=0.01	-

**Signifikan pada aras $p \leq 0.01$

Berdasarkan jadual di atas, ujian korelasi yang menunjukkan kekuatan perhubungan antara sikap keusahawanan dengan pengaruh program pendidikan dan latihan adalah tinggi/kuat dengan nilai r diperolehi bersamaan 0.61 pada aras signifikan 0.01. Manakala kekuatan perhubungan antara sikap keusahawanan dengan kompetensi pengurusan adalah pada nilai r bersamaan 0.34 pada aras signifikan 0.01 dan perhubungan antara pengaruh program pendidikan dan latihan dengan kompetensi pengurusan juga adalah pada nilai r bersamaan 0.36 pada aras signifikan 0.01.

Kesimpulan dan Cadangan

Berdasarkan perbincangan di atas berkaitan dengan pengaruh faktor-faktor demografi dalam mempengaruhi budaya niaga usahawan bumiputera Muslim jelas menunjukkan hubungan yang signifikan. Oleh yang demikian suatu langkah yang berkesan perlu dilakukan bagi mengubah paradigma dan cara berfikir orang Melayu amnya dan usahawan Bumiputera khususnya. Seminar Pembangunan Keusahawanan Bumiputera (2002) telah merumuskan peri pentingnya pembinaan sikap usahawan Bumiputera berasaskan kepada nilai-nilai ajaran Islam. Islam sebagai satu cara hidup yang sempurna dan lengkap telah menyediakan segala peraturan hidup termasuklah yang melibatkan keusahawanan dan perniagaan.

Rujukan

- Al Qur'an* 'L-Karim Terjemahan dan Huraian Maksud. (terjemahan Abu Salah Muhammad 'Uthman el-Muhammady). Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Adnan Alias (1992). Konsep Keusahawanan. Dlm MEDEC. *Asas Keusahawanan*. Shah Alam: BIROTEKS (Biro Penyediaan Teks), ITM m.s. 3-15.
- Adnan Alias (1992). Model Perlakuan Usahawan Mukmin. Dlm. Adnan Alias, Humam Mohammad & Mohamed Dahlan Ibrahim (Penyunting) *Konsep Keusahawanan Islam*. Shah Alam Selangor: Arina Publication House.m.s. 23-50.
- Al Habshi, Syed Othman(1994) . Islamic Values: It Universal Nature and Applicability. Dlm. Syed Othman al Habshi dan Aidit Haji Ghazali (editor) *Islamic Values and Management*. Kuala Lumpur:IKIM.
- Al Qaradhawi, Yusuf (1997). *Peranan Nilai dan Moral dalam Perekonomian Islam*. (terjemahan K.H Didin Hafidhuddin, Setiawan Budiutomo & Aunur Rofiq Shaleh Tawhid), Jakarta: Robbani Press.
- Abdul Aziz Mahmud (1977). *Malay Entrepreneurship: Problems in Development - A Comparative Empirical Analysis*. A Dissertation of Doctor of Philosophy (Public Administration) Faculty of the Graduate School University of Southern California.
- Abd Rahim Abd Rashid (2001). *Perubahan Paradigma Nilai Ke arah Transformasi Sosial dan Pembentukan Malaysia Baru*. Kuala Lumpur: Utusan Publications & Distributors Sdn Bhd.

- Alias Baba (1997). *Statistik Penyelidikan Dalam Pendidikan dan Sains Sosial*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Aziz Deraman (2000). *Tamadun Melayu dan Pembinaan Bangsa Malaysia*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Baharin Abu (2000). *Teaching Effectiveness and Staff Professional Development Programmes at a Higher Learning Institution in Malaysia*. Published Ph.D Thesis, School of Education, The University of Birmingham, UK.
- Buerah Tunggak (2007). *Budaya Niaga Usahawan Bumiputera dan Implikasinya Terhadap Pendidikan dan Pembangunan Keusahawanan Muslim*, Tesis Ph. D, Fakulti Pendidikan, Universiti Teknologi Malaysia.
- Chin Yee Whah (2003). *Budaya dan Keusahawanan Cina di Malaysia*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Ghazali Basri (1984). Konsep dan Pengertian Pendidikan Menurut Perspektif Islam. *Jurnal Pendidikan Islam*, **Bil.2**, Oktober, Angkatan Balia Islam Malaysia (ABIM)
- Golafshani, N. (2003). *Understanding Reliability and Validity in Qualitative Research*. The Qualitative Report Volume 8 Number 4 597-607.
- Humam Mohamad (1988). *Entrepreneurial Development in Malaysia With Specific Reference to Training and Development Initiatives*. PhD, University of Stirling
- Mahathir Mohamad (1999). *Kebangkitan Semula Asia*. Subang Jaya, Selangor: Pelanduk Publication.
- Marohaini Yusoff (1996). *Perlakuan dan Proses Mengarang Pelajar Melayu dalam Bilik Darjah Tingkatan 4: Satu Kajian Kes*. Tesis Ijazah Doktor Falsafah Pendidikan, Fakulti Pendidikan, Universiti Malaya.
- Mat Hassan Esa (1992). *Pelan Induk Budaya Keusahawanan*. Dlm. Chamsuri Siwar, Mohd Yusof Kasim dan Abdul Malik Ismail (Penyunting) *Ekonomi Bumiputra Selepas 1990*. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Moha Asri Hj. Abdullah (1997). *Industri Kecil di Malaysia Pembangunan dan Masa Depan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Mohammad Yusuf dan Lau Kheng Ling (1988). Kejayaan Usahawan Melayu dan Cina: Analisis Menggunakan Pendekatan Atribusi. *Jurnal Psikologi Malaysia*. **Bil (4)**, m.s. 47-65.
- Muhamad Kasim Basir. (2003). *Pembelajaran Konsep Sains Secara Kolaboratif Menggunakan Perisian Berasaskan Web dalam Kontek Sekolah Bestari*. Tesis Phd. Fakulti Pendidikan, Universiti Teknologi Malaysia, Skudai, Johor.
- Jiwa Mohd. Isa (1991). *Etika Perniagaan*. Dlm. Sheikh Ghazali Sheikh Abod dan Zambry Abdul Kadir (penyunting) *Pengurusan Perniagaan Islam*. Shah Alam: HIZBI.
- Moha Asri Hj Abdullah (1999). *Pembangunan Industri Kecil dan Sederhana*. Kuala Lumpur: Utusan Publication & Distributors Sdn Bhd.
- Moha Asri Hj. Abdullah (1997). *Industri Kecil di Malaysia Pembangunan dan Masa Depan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Mohamed Amir Sharifuddin bin Hashim (1983). *Bumiputra Entrepreneurship A Study of MARA Loanees in the Malaysian State of Kelantan*. A Thesis of Doctor of Philosophy in Business Studies at Massey University, New Zealand.
- Muhammad Ali Hashim (2002) *Bisness – Satu Cabang Jihad*. Kertas Kerja Seminar Memartabatkan Ekonomi Islam Melalui Ukhuwah Usahawan Muslim, Anjuran Dewan Perdagangan Islam Malaysia (DPIM), Cawangan Johor, 23 April.
- Nor Aini Idris dan Norlaila Abu Bakar (2002). *Bumiputera dalam PKS/PKS: Strategi Ke arah Peningkatan Daya Saing Global*. Seminar Kebangsaan Perdagangan dan Pembangunan:

Tuntutan dan Cabaran Baru, anjuran Fakulti Ekonomi Universiti Kebangsaan Malaysia Riviera Bay Resort, Melaka, 27-28 April.

Nor Aishah Buang (2002). *Asas Keusahawanan, Siri Pengurusan Fajar Bakti*. Shah Alam, Selangor: Penerbit Fajar Bakti Sdn. Bhd.

Seminar Keusahawanan Bumiputera dari Gerai ke Ekonomi Global (2002). Diperolehi pada 20 Mac 2004 dari Laman Web Dunia di <http://www.miti.gov.my/speech-13ogo02.html>

Syarikat Faiza Sdn. Bhd. (tanpa tarikh) Risalah berkaitan dengan Produk yang dikeluarkan oleh Syarikat Faiza Sdn. Bhd.

The Star (2006). *MARA Goes After Defaulters RM 243m in Business Loans Still Owing*. 16 September.

Sekaran, Uma (2000). *Research Methods For Business. A Skill-Building Approach* (Third Edition) New York: John Wiley & sons, Inc.

Wan Liz Ozman Wan Omar (2000). *Mengurus Agenda Abad 21 Cabaran dan Persiapan Dalam Era Globalisasi*. Kuala Lumpur: Golden Book Centre Sdn. Bhd.

Zaidatol Akmaliah Lope Pihie dan Habibah Elias (1997). *Keusahawanan dan Motivasi Diri*. Serdang: Penerbit Universiti Putra Malaysia.